

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

สสส
สำนักงานกองทุนสนับสนุน
การสร้างเสริมสุขภาพ

การจัดการทางวัฒนธรรม : การแพทย์แผนไทยตำบลตะบิ้ง

Cultural Management : Thai Traditional Medicine in Tabing Sub-district

ภายใต้โครงการวิจัยและพัฒนาสุขภาวะชุมชนท้องถิ่นสามจังหวัดชายแดนใต้

คณะผู้วิจัย

ขวัญเรือน	บุญกอบแก้ว
ดร.บุญเจริญ	บำรุงชู
ดร.นิปาตีเมาะ	หะยีหามะ
ประสิทธิ์	รัตนมณี
นราวดี	โลหะจินดา
จิตาพร	แสงนิล

สมอ

เลขที่
Bib Key	446946
	-9 S.F. 2563/

สถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

ได้รับการสนับสนุนจากสำนักสนับสนุนสุขภาวะชุมชน (สำนัก 3)

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

10 มกราคม พ.ศ.2562

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยของหมอพื้นบ้าน โดยจัดกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้และศึกษาผลการถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยของหมอพื้นบ้านและศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาของหมอพื้นบ้าน ตำบลตะบึง อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative) เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก การสนทนากลุ่ม และการประชุมเชิงปฏิบัติการ กลุ่มตัวอย่างเป็นหมอพื้นบ้านตำบลตะบึง จำนวน 18 คน

ผลการวิจัย พบว่า หมอพื้นบ้านตำบลตะบึงมีองค์ความรู้และประสบการณ์ความชำนาญในการรักษาโรคแตกต่างกันแบ่งออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่ หมอพิธีกรรม หมอนวดแผนไทย หมอยาสมุนไพร หมอดำย หมอรักษาโรคทั่วไป และแบ่งประเภทความชำนาญในการรักษาออกเป็น 18 โรค *ยารักษาโรคภายใน* จำนวน 14 โรค ได้แก่ ยาแก้โรคมะเร็ง ยาแก้โรคไต ยาแก้มดลูก ยาแก้ริดสีดวง ยาแก้โรคเกาต์ ยาแก้ปวดท้อง ยาแก้ปวดประจำเดือน ยาแก้กำหันท ยาแก้ไล่เลื้อน ยาแก้ความดัน ยารักษาโรคกระเพาะ ยาแก้อาการชัก ยาแก้หวัด ยาผู้หญิงก่อนคลอดและหลังคลอด และ*ยาใช้ภายนอก* จำนวน 4 โรค ได้แก่ แก้อาการผื่นแดง ยาแก้พิษงู ยาแก้กระดูกหัก ยารักษาโรคทั่วไป และยังพบว่าตำรับยาสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคในปัจจุบันตำบลตะบึง มีจำนวนทั้งสิ้น 10 ตำรับยา ได้แก่ ตำรับยาพยาธิในเด็ก ตำรับยาางูสวัด ตำรับยาแก้พิษงู ตำรับยาไล่เลื้อน ตำรับยาแก้กระดูกหัก ตำรับยาแก้มะเร็ง ตำรับยาแก้เชื้อราในช่องคลอด ตำรับยาปวดหัวเวียน ตำรับยาผู้หญิงหลังคลอด ตำรับยาแก้ปวดเมื่อย ด้านกระบวนการรักษาของหมอพื้นบ้านจะใช้เวลาเชื่อความศรัทธาที่มีผสมผสานร่วมกับสมุนไพรที่มีอยู่ในชุมชนเป็นหลัก เช่น กระสัง พริกไทย เตยหอม บอระเพ็ด ตะแบก กำแพงเจ็ดชั้น ทองพันชั่ง เหงือกปลาหมอ ยานาง ปลาไหลเผือก โหมก จำปา ชุมเห็ด ชีเหล็ก ลูกใต้ใบ ชมิ้น ไพล มะกรูด ตะไคร้ มะแว้งต้น เช็ดมูลดอกแดง กระเทียม มะแว้งเครือ กระพังโหม กระถิน หญ้าไผ่ ใ้ห้าพันธุ์ยา ใบชะมวง ส้มกุ่ม มหาหิงค์ พริกขี้หนู ส้มป่อย มะขามเปียก เถาวัลย์เปรียง ดีปลีเชือกหมาก พลู เพชรสังฆาต สายหยุด ดองดึง เป็นต้น ลักษณะของสมุนไพรที่ใช้มีหลายรูปแบบ อาทิ ยาผง ยาลูกกลอน ยาต้ม และน้ำมันสกัด

แนวทางการจัดการทางวัฒนธรรม : การอนุรักษ์ พื้นฟูและสืบทอดภูมิปัญญาของหมอพื้นบ้านเริ่มจากการรวบรวมองค์ความรู้สู่กิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้เชื่อมโยงไปสู่สุขภาพทางสังคมโดยองค์กรส่วนท้องถิ่นกำหนดเป็นแผนแม่บทในการอนุรักษ์และพัฒนาการแพทย์แผนไทยการขึ้นทะเบียนหมอพื้นบ้านร่วมกับสาธารณสุข แนวทางการฟื้นฟูเปิดบ้านของหมอพื้นบ้านเป็นแหล่งเรียนรู้พืชสมุนไพรบรรจุเป็นหลักสูตรการเรียนการสอนในสถานศึกษาตามโรงเรียน ชุมชน จัดทำเอกสารเผยแพร่องค์ความรู้ของหมอพื้นบ้านเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และแนวทางการพัฒนาสืบทอดภูมิปัญญาตำรับยาสมุนไพรโดยประยุกต์ใช้ยาสมุนไพรควบคู่กับการรักษาด้วยยาแผนปัจจุบัน การสร้างมูลค่าเพิ่ม

ให้กับผลิตภัณฑ์พืชสมุนไพรของชุมชน ผลิตโดยชุมชน ชุมชนพึ่งตนเองได้ ถือเป็นแนวทางการจัดการ
ทางวัฒนธรรมชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนในอนาคต

The purposes of this research were 1) to study the traditional medicine
คำสำคัญ การจัดการทางวัฒนธรรม,การแพทย์แผนไทย, หมอพื้นบ้าน, ตำบลตะบิง
study the method of conservation and succession about Thai traditional medicine
knowledge of folk, Tabing Sub-district, Sai Buri District, Pattani Province. The study
was a qualitative research by participatory action, in-depth interview, group
discussion, and workshop. A sample was selected from 18 folk doctors who were
Tabing Sub-district, Sai Buri District, Pattani Province.

The research findings indicated that folk doctors have knowledge and
experience in working skills in different way. It was included worship, Thai massage,
herb, midwife, and general treatment. The expert was divided in 18 diseases, 14
internal medicines and 4 external medicines. The internal medicines were heal
cancer, renopathy, uterus, hemorrhoid, gout, stomachache, peered cramps, lust,
hernia, blood pressure, gastritis, convulse, common cold, and medicines for prenatal
and postpartum. The external medicines were heal rash, snake venoms, fracture and
common. In addition, the research found that there were 10 formularias, consist of
pharmacopoeia for treatment of parasite, shingles, snake venoms, hernia, fracture,
cancer, vaginal candidiasis, headache, postpartum, and have a pain and ache. In the
treatment process of folk doctors, the beliefs and faith that are combined with the
herbs which can found in the community are mainly used. The herbs were included
Piperomia Pellucida, Pepper, Pandanus, *Tinospora Cordifolia*, Lagerstroemia,
Litoxanthes Biflora, *Rhinacanthus Nasutus*, *Acerthus Biliacora triandra*, *Eurycoma*
longifolia, *Wrightia religiosa*, *Sourchippa*, Senna, *Cassia siamea*, *Phyllanthus*, *Curcuma*,
Zingiberaceae, Banyanot, Lemon grass, *Solanum*, *Erythroxylum cuneatum*, Garlic,
Sarcostemma secamone, *Leucaena leucocephala*, Bamboo, garcinia cowa,
Ampelocissus martini, *Capitum annuum*, *Aesch conkina*, Tamarind lumber, *Demis*
scandens, Long pepper, *Anaca catechu*, *Piper betle*, *Cissus quadrangularis*, *Desmos*
chinensis, and *Gloriosa superba* et cetera. There were many processing of herbs such
as powder medicine, bolus, decoction, and so on.

The proposal of cultural management : the conservation, rehabilitation and
development of the wisdom of folk doctors. Part of all, transferring knowledge that

Abstract

The purposes of this research were 1) collected the Thai traditional medicine knowledge of folk doctor by passing on knowledge and analyzing the result, and 2) study the method of conservation and succession about Thai traditional medicine knowledge of folk, Tabing Sub-district, Sai Buri District, Pattani Province. The study was a qualitative research by participatory action, in-depth interview, group discussion, and workshop. A sample was selected from 18 folk doctors who were Tabing Sub-district, Sai Buri District, Pattani Province.

The research findings indicated that folk doctors have knowledge and experience in working skills in different way, it was included worship, Thai massage, herb, midwife, and general treatment. The expert was divided in 18 diseases, 14 internal medicines and 4 external medicines. The internal medicines were heal cancer, renopathy, uterus, hemorrhoids, gout, stomachache, period cramps, lust, hernia, blood pressure, gastritis, convulse, common cold, and medicines for prenatal and postpartum. The external medicines were heal rash, snake venoms, fracture and common. In addition, the research found that there were 10 formularies, consist of pharmacopoeia for treatment of parasite, shingles, snake venoms, hernia, fracture, cancer, vaginal candidiasis, headache, postpartum, and have a pain and ache. In the treatment process of folk doctors, the beliefs and faith that are combined with the herbs which can found in the community are mainly used. The herbs were included *Piperomia Pellucida*, Pepper, Pandanus, *Tinospora Cordifolia*, Lagerstroemia, *Litosanthes Biflora*, *Rhinacanthus Nasutus*, *Acanthus*, *Tiliacora triandra*, *Eurycoma longifolia*, *Wrightia religiosa*, *Sonchampa*, Senna, *Cassia siamea*, *Phyllanthus*, Curcuma, Zingiberaceae, Bergamot, Lemon grass, Solanum, *Erythroxylum cuneatum*, Garlic, *Sarcostemma secamone*, *Leucaena leucocephala*, Bamboo, garcinia cowa, *Ampelocissus martini*, *Capsicum annum*, *Acacia concinna*, Tamarind lumber, *Derris scandens*, Long pepper, Areca catechu, Piper betle, *Cissus quadrangularis*, *Desmos chinensis*, and *Gloriosa superba et cetera*. There were many processing of herbs such as powder medicine, bolus, decoctum, and oil.

The proposal of cultural management : the conservation, rehabilitation and development of the wisdom of folk doctors. First of all, transferring knowledge that

is linked to social well-being which a local organization designated as a master plan for conservation and development of Thai traditional medicine, by registration of folk doctors and public health. The guidelines for rehabilitation were learning from source of medicinal plants, adding the Thai traditional medicine into the curriculum, creating a document to disseminate knowledge and finding the method to combined Thai traditional medicines with the conventional medicines. Furthermore, the creating additional value for the medicinal plant products produced by local villager, it led to self-reliant community. Those considered a cultural management approach of folk doctors for future sustainable use.

Key word: Cultural management, Thai Traditional Medicine, Folk doctor, Tabing Sub-district